

השר דוד צבי פנקס ניצל לפני 70 שנים
מניסיון ההתנקשות הפוליטית הראשון
בישראל, אולם נפטר זמן קצר לאחר מכן -
ומורשתו נשכחה • ההיסטוריונית ד"ר
אילה שקלאר משרטטת כיצד עיצב את
דמותה ואופייה של המדינה, ותוהה מדוע
השלטון השתיק כל זכר לאירוע ששינה
את הציונות הדתית // **משה ויסטון**

עד לפני מספר שנים נחשבה הציונות הדתית למש"ק הדת של ישראל, אולם כבר בראשית ימיה של המדינה היה מי שפעל אחרת. דוד צבי פנקס ז"ל סירב לשחק את התפקיד שייעדו לו מפא"י ודוד בן-גוריון, וכשר בממשלה לא היסס להיכנס לעימותים חזיתיים עם העומד בראשה בנושאי דת ומדינה. לפני 70 שנה נפטר פנקס, כחודשיים לאחר ששרד ניסיון התנקשות בידי פעילים אנטי דתיים - התנקשות ששינתה כליל את הפוליטיקה של הציונות הדתית.

"מאמצע שנות ה-50 ירדה מעורבות הפוליטיקאים הדתיים בחקיקה דתית, והם הפכו להיות שחקני משנה. את הסיפור הישראלי הם השאירו לבן-גוריון", אומרת ההיסטוריונית ד"ר אילה שקלאר, שחקרה את דמותו של פנקס ואת פרשת ההתנקשות בו, ויצרה את הסרט 'פנקס פתוח' עם איש הקולנוע יאיר אלעזר.

ניסיון ההתנקשות בפנקס הרתיק אותם מלעסוק בנושאים נפוצים? "אני חושבת שכן. הפוליטיקה הדתית עברה שינוי בעקבות ניסיון ההתנקשות בפנקס ופטריוטיותו. אנשי הציבור הבינו שלא כדאי להם לעשות בלאגן". פנקס נולד ב-1895. הוא היה מראשי צעירי המזרחי ועסק בבנקאות. ב-1925 עלה ארצה והתברג בפור ליטיקה התל אביבית, כחבר מועצה וכסגן ראש העיר. כמו כן, כיהן כיו"ר ועד בית הכנסת הגדול בתל אביב וכיו"ר מועצת המנהלים של בנק המזרחי. הוא נישא ללאה והיה אב לבן ובת - מרדכי ויהודית.

"הרבנית איטה לאו, רעייתו של הרב ישראל לאו שהכירה אותו, אמרה לי שכל החיים הדתיים בתל אביב מתקופת ימי המנדט זה פנקס. הוא היה אחראי על תיק החינוך בעיר, ודאג לבתי הספר הדתיים והלא דתיים. הוא הפך את בית הכנסת

הגדול למקום של בשורה ממלכתית דתית לכל העולם, ובנה את מודל תפילות יום העצמאות בעקבות כ"ט בנובמבר. בן-גוריון היה מגיע לבית הכנסת בימי העצמאות".

איך היו יחסיו עם בן-גוריון? "מורכבים. פנקס היה איש ימין כלכלי וביטחוני-מדיני. אחרי פרשת אלטלנה הוא נלחם על כך שהאצ"ל והלח"י לא יוכרוז כבוגדים. זו הייתה המלחמה הראשונה שלו עם בן-גוריון, שהעריך אותו ומינה אותו לתפקיד יו"ר ועדת החוץ והביטחון בזמן מלחמת העצמאות ויו"ר ועד דות הכספים והכנסת. הוא הבין גם שפנקס מתחרה איתו על המודל שעל פיו תיבנה המדינה. פנקס לא הסכים להיכנס לנישה הדתית המצומצמת".

כלומר, כמו שאמר נפתלי בנט בזמנו, הוא סירב להיות רק מש"ק הדת של המדינה? "לגמרי. הוא ביטא את חשיבות

פנתוח

«פנקס חותם על מגילת העצמאות, והסערה סביב ניסיון ההתנקשות והיחס המועדף לחשודים»

שלושה נעצרו כחשודים בהטלת פצצה לביתו של שר התחבורה ד. צ. פנקס

דמרות הכחשות משרד המשטרה
קיים יחס מיוחד ל"עצורי הפצצה"
משרד המשטרה מכחישים את הידיעות. כאלו ניתן יחס מיוחד לעצירים עומדים קינן ושאליהם בן יאיר החשודים בהטלת הפצצה לבית שר התחבורה. אולם, אין הכחשה של המשטרה עלולה בו "כבר עם הידיעות שהתפרסמו בכל עיתוני הארץ ובתנועה. כי שני הנעצרים הם מבבלים ולריאה ספרים ועיתונים יר

מעורבות הפוליטיקאים הדתיים בחקיקה דתית ירדה, והם השאירו את הסיפור הישראלי לבן-גוריון. הפוליטיקה הדתית עברה שינוי בעקבות ניסיון ההתנקשות בפנקס ובטירתו. אנשי הציבור הבינו שלא כדאי להם לעשות בלאגן

מורשת ענפה שאינה ידועה.
ד"ר שקלאר צ

הממלכתיות, אבל לא היה מוכן להיות 'כנעני', 'עברי' או 'יהודי חדש' כפי שרצו חלק ממקימי המדינה. הוא רצה להישאר יהודי שמחובר למסורת, ושאל להחיל זאת במרחב הציבורי באמצעות חקיקה. הוא הבין שאלה שנים דרמטיות שישפיעו על אופי המדינה בעתיד, ולכן מסר על זה את נפשו וקומם עליו הרבה אנשים. אפי רופו בנט, הוא גם לא התנצל על זה וזו הסיבה בעיניי שהיה הקורבן הראשון להתנקשות פוליטית בישראל". עוד לפני שמונה לשר התחבורה בממשלתו השלישית של בן-גוריון, הוביל פנקס מאבקים סביב הסטטוס קוו, לרבות כשרות המטבחיים הציבוריים, ייבוא בשר כשר, חינוך דתי לילדי העולים במחנות ובמעברות ושמירת השבת במרחב הציבורי.

ב-1952 הוחלט על

בואו להגשים את כל החלומות שלכם

מתקן החלומות

ספרו האהוב של
אורי אורבך ז"ל
במהדורה מחודשת

לרכישה סירקו:

ניתן לרכוש גם בחנויות ההוצאה:
רח' בנפי נשרים 13, ירושלים
שד' גולדה מאיר 255, קניון רמות, ירושלים

לרכישה מקוונת:
Siman-Kria.co.il
לפרטים: 02-5667118

הוא יכול להיות סבא שלי, או שלך...

עזרו לנו לתמוך ביקורכם לחיים טובים

בתקופה לא פשוטה זו, "עזרה למרפא" בראשות הרב פירר משקיעה את כל המאמצים והמשאבים עבור בני הגיל השלישי, והעלויות הן רבות: אחזקת אמבולנסים עם ערכות מיגון מלאות, מרכזי שיקום ובני ברק ושדרות המעניקים טיפול פרטני ועוד...

לתרומה: WWW.EZRA-LEMARPE.ORG
או בהעברה: בנק דיסקונט סניף 104 חשבון 76447830
לבקשת סיוע: 03-5777000/9

שזה בגלל שהוא בא מצד מסוים של המפה הפוליטית, שלא קיבל כמעט מקום".
כלומר, הפרשה הושתקה על רקע דתי?

"בהחלט ייתכן. באותה תקופה לא היה לגיטימי להביא עמדות דתיות וימניות לבמה המרכזית של הפוליטיקה הישראלית".
פנקס לחם רבות למען יהדות המדינה, ולא בחל בביטויים קשים כדי להעלות למודעות נושאים שונים. על החינוך החילוני הכפוי שניתן לילדים במחנות העולים אמר כי זהו "רצח תרבותי ודתי", "כפייה מצפונית ואינדיבידואלית נגד דת ישראל" ואף הוסיף כי הוא "מייצג את החזית הדתית" ואמר כי "נצא במלחמת אורחים, בד"מ ממש, אם הדבר לא יפסק מיד".
הוא אהב למשוח אש?

ברמה האישית הוא היה איש של שלום, אדם רך, נעים ורגיש. היו לו

קריקטורות בעיתונות העברית נגד הרפורמות של פנקס בתחילת שנות ה-50

פנקס לא היה מוכן להיות 'כנעני', 'עברי' או 'יהודי חדש' כפי שרצו חלק ממקימי המדינה. הוא הבין שאלה שנים דרמטיות שישפיעו על אופי המדינה בעתיד, ולכן מסר על זה את נפשו וקומם עליו הרבה אנשים

חברים מכל קצות הקשת הפוליטית. ברמה הציבורית הוא ידע להיות תקיף כשצריך. הוא הבין שאם הוא לא יחולל משבר, לא יתייחסו אליו. אף אחד לא פעל בנושא עוול החיינוך החילוני במחנות העולים, עד שהוא התבטא בצורה הזאת. זה היה חלק מהטקטיקה הפוליטית שלו. בעיתונים כינו אותו הפרלמנטר מספר 1. הוא הבין איך פוליטיקאי צריך לעבוד".

כחודש וחצי לאחר ניסיון ההתנקש, נפטר פנקס בתום יום עבודה. הוא נמצא בבוקר ה-14 באוגוסט בחדר מלון המלך דוד כשהוא ללא

הממשלה והמ"ש שיד לדון בשאר הדברים שעל סדר יומה. הפרישה אמנם סוקרה בהרחבה בתקשורת, אולם ירדה במהירות מהכותרות ונשכחה. ד"ר שקלאר לא פוסלת את ההשערה שהפרשה הושתקה לאור זהות השר שכמ"ע נרצח. "ייתכן

